

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

HERTHA

TIDSKRIFT FÖR DEN SVENSKA
KVINNORÖRELSEN
UTGIVEN AV FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET
❧ REDAKTÖR: ELLEN KLEMAN ❧

ÅRGÅNG 2
HÄFTE 3
1915

COLLAN=OLJAN,

världens förnämsta läderpre-servativ, gör skodonen *absolut vattentäta* och *minst dubbelt varaktiga*. Finnes öfverallt å 0:75 och 1:25 per flaska.

A.-B. COLLAN-OLJE-FABRIKEN,
T. OLSEN, Stockholm.

Ledig annonsplats!

Ledig annonsplats!

Kvinnliga juridiska byrån

Wallingatan 12.

Allm. tel. 183 36.

Kontorstid: 10—3.

Utför alla slags juridiska uppdrag.

BILDADE damer och herrar er-hålla mycket god hel- och måltidsinackordering. Även extra mat-gäster mottages. Möbl. o. omöbl. rum för längre eller kortare tid. Obs.! Gott bord. Piano.

Eriksonska Pensionatet

Drottninggat. 83, 2 tr.

Brunnskurer i hemmen.

RADELIIUM

Undertecknad, som under flera år i lämpliga fall, särskildt vid allmän svaghet, nervositet och sömnlöshet föreskrifvit drickandet af radioaktivt vatten, framställt ur Aktiebolaget Radioaktiva Vatten, Stockholm, Radiumelement och Radiumaktivatorer, har därvid ansett sig kunna konstatera, att ifrågavarande vatten haft en sakta men säkert fortskridande, välgörande inverkan på dylika åkommor. Under kuren har därjämte framgått, hvilket jag förut haft tillfälle framhålla, att det angifna radioaktiva vattnet har en påtaglig reglerande inverkan på matsmältningsorganens funktioner.

Sundsvall den 4 april 1914.

C. O. Elfström, Förste Stadsläkare.

Under 4 års tid har jag i min praktik vid fall af äkta gikt och reumatiska åkommor ordinerat drickskurer med starkt radioaktivt vatten från Aktiebolaget Radioaktiva Radiumelement. Resultatet har alltid varit godt, i många fall öfver all förväntan. Af vikt är att träffa för individen lämplig dosering och att därefter icke i förtid afbryta kuren.

Eskilstuna den 15 Maj 1914.

Sigurd Blom, Stads-distriktsläkare.

AKTIEBOLAGET RADIOAKTIVA VATTEN

Riks 38 13 Brunkebergstorg 11, Stockholm Allm 163 90

HERTHA

ÅRGÅNG II

1 FEBRUARI 1915

HÄFTE 3

Fredrika Bremers världsfredsförbund.

II.

Fredrika Bremers tillitsfulla tro på att särskilt hos Times och det engelska folket finna genklang för sin stora tanke skulle som jag redan antytt komma på skam. Samma nummer av Times, som återger Fredrika Bremers "Invitation to a Peace Alliance", kommenterar också hennes förslag på ett sätt, som fullt och tydligt ådagalägger icke endast tidningens ovillighet att upptaga hennes idé utan även dess totala oförmåga att fatta vad denna bar i sig av genialitet och framtidssyn.

Det är visserligen med en reverens för "the celebrated Swedish novelist", som Times börjar sina kommentarer, men den vördnadsfulla tonen, som givetvis var rådlig anlägga i fråga om en länge världsberömd författarinna, viker, efter hand som kritiken fortskrider, för ett föga maskerat hångryn. Men att tidningen tar så pass i med hårdhandskarna, som den gör, får man förklaring på mot slutet av artikeln. Utan att kunna omfatta hela den nya och vittfamnande tanken hade Times' redaktion tydligen en dunkel känsla av

att i den låg något farligt revolutionerande, och dess kommentarer utmytna i en ängslig bön om att "the holy privacy of femallife" måtte lämnas ostörd. En aning om vad Fredrika Bremer djupast inne ville med sitt världsförbund, just ett vidgande av kretsen för kvinnans liv, hade snuddat förbi dessa värda herrar, och i rädsla för den skräckfulla synen av kvinnor, som använde sina krafter för annat än hemmets tjänst, revs Fredrika Bremers plan för en kvinnornas världsallians i bitar av den stora engelska tidningen. Från en överlägsen erfarenhets standpunkt förvisade man den till de förflugna hugskottens område. Vem hade också någonsin förr hört talas om en världssammanslutning för en idéns realiserande! Ingen man hade kommit med något sådant!

Det är i sin ledande översikt för dagen, mellan resonemanger om Esparteros ministär och förslaget att ställa spanska "drottningen-modern" till rätta inför Cortes samt en lag avseende att få bort obehaget av röken från ugnar i huvudstaden och ångbåtar ovanför London

Bridge, som Times behandlar Fredrika Bremer. Den börjar med att mycket välvilligt säga, att det är ursäktligt, att "a lady given up to composition of literary fiction" råkar begå ett misstag som detta. Till och med engelsmän af mogen ålder och sedan länge sysslade med offentliga ärenden kunde göra sig skyldiga till obetänkta förslag. Så hade helt nyligen "a set of hotheaded enthusiasts" yrkat på att England skulle gripa in mot de sydamerikanska slavstaterna och slå ett slag för slaveriets upphävande. Nu ville tidningen för sin del betona, att ingen kunde så avsky negerslaveriet, som den gjorde det, den kom fullt upp till mrs Beecher Stowes ståndpunkt i denna fråga och beklagade djupt den del England tidigare haft i denna syndiga handel, men den var övertygad om att England ingenting skulle uträtta genom ett ingripande.

Så ställde den sig också till Fredrika Bremers förslag om ett världsfredsforbund. Times kunde icke finna något mera hänförande, mera heligt än de principer, för vilka denna förening ville höja sitt banér: frid på jorden — människorna en god vilja! Lycklig den generation, som ledes av Messias i internationella förhållanden, i sina förbindelser och fördrag! Men de värda medlemmarna av detta sig själv så kallande fredsförbund skulle få se vad det blev av när de skulle börja förverkliga sina idéer. Det värsta dumhuvud kunde ju begripa, att detta endast skulle bli orsaken till att de oskyldiga och fridsamma medlemmarna av de skilda samhällena över olika delar av jorden skulle falla offer för den första bästa blodtörstiga

förtryckare, som var hänsynslös nog att använda medel till deras underkuvande. Miss Bremer finge ursäkta, att tidningen sade rent ifrån — "on this side of courtesy, we trust" — att ett sådant världsförbund av kvinnor, som hon tänkt sig det, vore "the mere illusion of an amiable enthusiast; that in practice it could never be carried out as suggested". För övrigt kom all den oändligt stora hjälp hon tänkte sig genom en dylik förening av kvinnor redan nu världen till godo genom de aldrig tröttnande ansträngningarna av kvinnorna som individer, och detta högtflygande projekt om ett kvinnornas världsförbund skulle endast medföra ständigt åtlöje och obehag för dem, som hyllade sig till det.

Gick man så in på den direkta frågan om vad som kunde vinnas genom en världssammanslutning för avhjälpan av nöd och elände, så ville Times för sin del svara genom att framställa ett konkret exempel. Var och en visste, att Londons sjukhus tillkommit genom att föreningar bildats för deras byggande. Ett faktum var ju, att utan dylika sammanslutningar sjukhus över huvud taget icke komma till stånd. Men nu ville tidningen fråga vad man skulle kunna tänka sig att det skulle medföra för nytta för mänskligheten, om alla världens olika sjukhus stodo i förbindelse med varandra. Det jämförande exemplet vore valt så som särskilt fördelaktigt för miss Bremer. Det vore naturligtvis av betydelse, att tidens medicinska kunskap bleve så universellt tillgänglig som möjligt, men säkerligen skulle ingen vilja påstå, att detta mål befrämjades genom regelbun-

dén korrespondens mellan beforderarna av sjukhusens byggande på olika orter av jorden. Sammanslutningar vore ändamålsenliga till en viss punkt, icke vidare. Detta visar erfarenheten så långt historien går. Man kan bilda associationer för att bygga järnvägar över en kontinent, för att åstadkomma ångbåtsförbindelser över oceanen, för att uppföra ståtliga engelska klubbhus och magnifika amerikanska hotell. Åsikter däremot kunna inte förfogas över på samma sätt som materiella värden och naturkrafter. Till och med i fråga om religionen hade man sett detta, det vore nog att hänvisa till vad påvedömet intentioner resulterat i.

Tidningen bönföll miss Bremer om att lämna varje land i fred med sina elända, den ville å andra sidan icke avleða hennes intresse från de olyckliga i Sverge — de naturliga föremålen för detsamma. Trodde hon dessutom, att om så vore, att människors hjärtan inte rördes till medkänsla för det elände de hade inpå sig, något skulle kunna åstadkommas i detta avseende genom att man visste, att individer på ett annat håll, i Stockholm till exempel, handlade mera i kristlig anda? Ingen kunde väckas till kärleksverk genom kommittéer, subkommittéer, korresponderande sekreterare, arkivsamlingar, te kakor och grönt te. Det är hjärtats strängar, som måste röras, och detta skedde endast genom den frivilliga och direkta beröringen med de olyckliga. Det område miss Bremer ville spänna över vore alltför vidsträckt för att något skulle kunna uträttas. Själva det centrala i hennes plan, idén om en stor,

universell sammanslutning för vård om värnlösa, barnens kristliga uppfostran, beredande av arbete och skälig lön därför, m. m., vore ett direkt misstag.

Efter dessa haranger, som sannerligen i sin ordning icke behöva kommenteras, de äro i själva sin nakna enkelhet genanta nog för det stora världsbladet, övergår Times till att nagelfara den praktiska organisationsplanen, som Fredrika Bremer lagt fram. Därvid dröjer den i sin kritik särskilt vid en punkt, vilken Fredrika Bremer sedan, just på grund av Times' anmärkningar, ändrade för det svenska förslaget — det, vilket efter Aftonbladet återgavs i Herthas förra nummer. Punkten gällde sättet för de internationella förbindelsernas ordnande inom förbundet. I Aftonbladets artikel nämnes, som man torde erinra sig, endast i största allmänhet, att varje lands korresponderande sekreterare skulle till samtliga anslutna länder lämna upplysningar om vad som inom det egna landet gjorts till befordrande av föreningens goda sak samt att "statistiska uppgifter en gång erhållna skulle icke behöva förnyas oftare än vart tionde eller tolfte år", och kunde detta ske "lika så lätt som andra meddelanden över hela jorden genom pressen och bokhandeln".

Här har Times genom sin överläggset erfarna ton fått Fredrika att göra en ändring, som icke var särdeles lycklig. Denna punkts ursprungliga lydelse i Times var: "Att ett tryckt cirkulär, innefattande dessa upplysningar, måtte vid slutet av varje år portofritt sändas från varje central-

kommitté till alla de i andra länder befintliga, med vilka de stå i gemenskap". Här hade Fredrika Bremer med oförvillad blick haft betydelsen av den ständiga kontakten länderna emellan inom förbundet klart och skarpt i sikte. Så försvagad skulle denna kontakt blivit, om saken ordnats enligt den ändrade bestämmelsen, att man kan ifrågasätta, om inte arbetet inom det tillämnade förbundet mist ganska mycket av effektivitet.

Men Times kunde endast beskärma sig över det orimliga i en tanke på så välordnade internationella förbindelser. Hade miss Bremer, frågar den, den avlägsnaste aning om vilka utgifter det skulle medföra att åstadkomma dylika portofria, årliga rapporter i ett land som England, vilken stab av tjänstemän (clerks) det skulle uppkalla?

Inte ett ögonblick fattade Times det realiserbara i det, som är betingelsen för varje existerande världsallians och som vi nu se så effektivt organiserat — låt vara visserligen med mindre svårigheter att kämpa mot än de, som reste sig på 1850-talet.

Så kommer Times till själva slutklämmen i sin opposition. Kvinnornas inflytande som mödrar, hustrur, systrar, döttrar vore utan gränser i världen, så gott som varje minsta grand av verklig lycka, som männen träffa på mellan vaggan och graven, hade de dem att tacka för. Varhelst olycka drabbar, sjukdom fjättrar en lidande vid sjukbädden, äro kvinnorna där med medlidande i sin blick, smärtelindrande hand och kärleksfullt hjärta. Men — tidningen hade en mycket bestämd mening om att en

kvinnor måste lämnas åt sig själv att välja föremålen för sin kärleksverksamhet, att varje försök att enrollera henne i en bataljon av systematiskt arbetande krafter skulle vara ett bestämt misstag. I kärleksverksamhet — liksom i allt annat — visade sig kvinnor mest till sin fördel inom hemmets fridfulla hägn. Må de själva finna ut sin fattiga granne och sin fattiga grannes sjuka barn och hjälpa dem på sitt eget sätt. De, som träda utanför hemmets heliga krets, äro icke fullt så beundransvärda som de, som stanna därinom.

Icke heller hade Times någonsin hört talas om att någonsin någon verklig fördel vunnits för mänskligheten genom högtflygande kvinnliga försök att pånyttföda människosläktet. Och dessutom, om kvinnorna i allmänhet skulle gå in i organisationer av slag som denna, våd skulle väl bli av hemmen? Utan tvivel hade det givits prov på ett gott och hjälpande arbete av kvinnor — Times ville endast nämna de engelska namnen mrs Fry och mrs Chisholm — men detta vore särskilda fall av ädel uppoffring för en sak. Det vore en lycka för mänskligheten, att sådana ädla kvinnor levat, men det skulle vara en stor olycka, om alla kvinnor ("if all women"!) ginge i deras spår!

Detta var Times' svar på Fredrika Bremers geniala tanke. Också det enda uttalande om densamma, som det lyckats mig att uppspara. De två svenska tidningar, vilka jag redan nämnt återgävo Fredrika Bremers plan för en svensk publik, gjorde detta utan några som helst kommentarer. Hade Times genom sin

hånfulla kritik satt dem i harnesk mot idén och tego de av hänsyn för den så uppburna författarinnan? Eller rörde sig det hela så långt ovanför deras vanliga föreställningars krets, att de ovissa och tvekande befriade sig själva från ett omdöme? Huru härmed än må förhålla sig, visst är, att Fredrika Bremers maning tyckes ha förklingat obeaktad av den stora allmänheten. Man var icke färdig ens att strida om den.

Det var ju givet, att Fredrika Bremer icke skulle lämna Times' kommentarer obesvarade. Trots noggranna efterforskningar har det emellertid icke lyckats mig att finna hennes genmäle där. Överfylld som tidningen var av krigsnyheter, Sebastopols belägring och fall, slaget vid Alma, beskjutningen av Bomarsund, med krigsentusiasmen i ständigt stigande, har den troligen icke funnit av någon vikt att införa Fredrika Bremers försvar för sin fredsidé och sin världsallians. Däremot har Svenska Tidningen, som tidigare publicerat Times' betraktelser över förslaget, på Fredrika Bremers egen begäran den 30 september inne hennes svar till Times, vilket här återges in extenso.

Till utgivarne av Times.

Gentlemen!

Då jag nyligen fått se den nummer av eder tidning, i vilken ni offentliggjort min "inbjudning till ett fredsförbund" jämte edra kommentarier därtill, tar jag mig friheten, gentlemen, att fästa eder uppmärksamhet på några misstag om min mening, dem ni gjort, till en del törhända, emedan jag icke uttryckt denna nog fullständigt. Det första rör utgångspunkten för det gjorda förslaget. Jag är ingen anhängare av en

ovillkorlig tillämpning av fredsprincipen. Jag tror att, såsom världen nu en gång är och bärer sig till, så finnes det en sådan sak som ett gott krig och vars slutliga resultat kunna bli till välsignelse för mänsklighetens sak. Jag tror att ett sådant krig är det, som föres mot förtryckaren till försvar för den förtryckte. Icke dess mindre är det sant och säkert, att de närmaste följderna av krig äro hat, bitterhet, förstörelse, otaliga eländen. Kunna vi ej i någon mån motverka dessa genom en förstärkt flod av kristligt kärleksliv och dess gärningar? Såsom Gud under själva åskvädret begjuter jorden med strömmarna av fruktbarande regn. Måste ej vetandet och känslan att en sådan ström ömsesidig välvilja, gemensam, kärleksfull verksamhet lever och rör sig bland alla folk, och även hos dem, vilkas arméer gå till strids mot varandra, mildra de fientliga känslorna och påskynda fredens dag? Jag tror det, och denna tro har framkallat inbjudningen till ett fredsförbund.

Någon närmare uppmärksamhet på uttrycken i en del av denna skulle lätt övertyga eder, gentlemen, att vi, under det vi önska att träda i närmare förening med andra länders välgörande föreningar, icke egentligen åsyfta att lära dem något utan att snarare själva lära av de folk, som föregått oss i arbetet att med den kristliga kärlekens fackla lysa upp eländets hem.

Jag har att tacka eder för en grundad anmärkning, rörande svårigheterna vid det gjorda förslaget till utförandet av den ifrågavarande förbindelsen. Dessa svårigheter torde dock lätt vara upphävd, ty då statistiska uppgifter rörande föreningarne en gång blivit erhållna, behöva dessa icke förnyas utom vart tionde eller tolfte år, och då de andliga elektro-magnetiska trådarne en gång blivit knutne föreningarne emellan, så kunna vidare meddelanden ske lika så lätt, som meddelanden emellan andra

förbundne sällskap ske över hela jorden genom tryckpressen och bokhandeln*).

Det är klart, att en eller två personer skulle i vart land mera uteslutande ägna sin omsorg åt förbundsarbetet (t. ex. genom årsberättelsens utförande och utfärdande). Men männe icke det i varje land finnas ogifta fruntimmer eller änkor utan barn, som kunna åtaga sig detta utan men för något hem och någon sak utom — lättjans? Jag vet, att de finnas här, jag är viss på att de finnas i alla länder; och jag tror, att de skola låta sig finnas, då de inse vikten av det förbund, åt vilket de kunna ägna sin tid och sina krafter.

Ty om, såsom jag tror, detta bärer inom sig ett frö av liv och framtid, så skall det, under sin utveckling på jorden, förädla hemmen och välgöra samhället, därigenom att det förbinder dem närmare med varandra, såsom det skall närmare förbinda alla folk och alla hjärtan i den stora familj, vars namn är: Mänsklighet.

Till denna goda jord anförtror jag detta frö. Må Guds dagg och sol låta det växa och bära frukt!

Av eder, gentlemen, har det icke varit min avsikt att begära någon medverkan (ehuru önskvärd denna kunde varit för den goda saken), utom genom offentliggörandet av inbjudningen. Jag tackar Eder för det att ni därutinnan uppfyllt min anhållan och skulle hava varit glad, om ni även kunnat ingå i företagets anda och syfte mer än nu varit fallet.

Fr. B.

Det är lätt att ur de försynta och stilla orden i detta svar läsa ut Fredrika Bremers djupa besvikelse över den brist på förstående, som visades henne

*) Detta är, som synes, den redan påpekade ändring hon gjorde i sitt förslag som följd av Times' anmärkningar på denna punkt.

just på det håll, där hon framför allt så tillitsfullt väntat sig att hjärtan och sinnen skulle möta henne i sympati. Hur hennes stora idé upptogs på annat håll ute i världen har det icke varit mig möjligt att konstatera. Troligt är väl, att hon fullföljde sin plan att publicera sitt utrop i samtliga de större europeiska ländernas tidningar samt i Amerika. Utan någon som helst ledning för ett antagande i vilka av de många utländska tidningarna detta kan ha skett har det varit mig omöjligt att göra efterforskningar. Huru härmed än förhållit sig, ett faktum är, att Fredrika Bremers världsfamnande tanke synes inom kort varit så totalt förgäten, att icke ens minnet av den räddats till en senare tid. Ett hastigt, i förbigående gjort omnämnande av henne själv i ett brev till en av hennes många korrespondenter är den lyckliga tillfällighet, som nu möjliggjort sakens framletande ur glömskan.

En hypotes skulle jag emellertid i detta sammanhang vilja komma med. Kan det möjligen existera något orsaksförhållande mellan detta Fredrika Bremers i världspressen publicerade utrop och det faktum, att hon — ensam kvinna bland en mängd framstående män — fick inbjudning att delta i den internationella välgörenhetskongress som hölls i Brüssel i september 1856 under presidium av Edouard Ducpétiaux, generaldirektör för Belgiens fängelser och välgörenhetsanstalter? På tidens språk välgörenhetskongress kallad, i själva verket och på vårt språk en rent social kongress, som sysslade med förbättrandet av arbetarklassens villkor och bostadsförhållanden, den första i

sitt slag! En tilldragelse, som Times två år tidigare inte drömde om.

*

“Försoning, — det ordet har framför något annat blivit lagt på mina läppar. Mitt liv skall vara en sång om det

ordet“, skrev Fredrika 1837 till en nära vän i ett brev från Tomb.

Försoning var det djupa och fulltoniga ackord, som klingade ut i Fredrika Bremers höga maning till världens kvinnor att bilda ett världsförbund. Mera inåt fördjupat har ingen sett målet för vårt arbete och våra strävanden.

ELLEN KLEMAN.

Sofia Gumælius.

En äldre dam, prydlig och sirlig i skick och utseende, det grå håret, delat i mitten, vågigt över den breda pannan, en iakttagande blick, ett uttryck av lugn och värdighet i anletsdrag, gestalt och hållning. En lågmäld stämning, som kort och enkelt gav ägarinnans mening tillkänna. Så tedde sig Sofia Gumælius för mig, nykomlingen, då jag första gången sammanträffade med henne i F. K. P. R:s styrelse, där hon då redan var gammal och van. Jag visste, att hon var en märkeskvinna, en av dem, som brutit sin egen väg — så som blott få kvinnor gjort det — men åtminstone vid ett första sammanträffande spanade man förgäves efter något i hennes väsende som minde om de mödor — och knuffar — vilka oundvikligen falla på banbryterskans lott.

Det var en i vårt land nästan ny art av affärsverksamhet, som år 1877 upptogs av den då 36-åriga Sofia Gumælius. Nya annonsbyrån, landsortspressens egen annonsförmedlare — så benämndes det nya företaget, som

blott haft två svenska företrädare, vilka bägge misslyckats.

Starten gjordes i ett rum och tambur Myntgatan 1 i Stockholm, och personalen bestod av Sofia Gumælius själv och en springpojke. Då man besinnar, att “chefen“ tillbragt hela sitt föregående liv i föräldrahemmet i Örebro och att hon lika litet som flertalet flickor av sin generation fått den utbildning, som — i någon mån — disponerar för yttre verksamhet, må man väl undra över den Gumæliuska annonsbyråns storartade utvecklingsgång. Och beundra den utmärkta förmåga, den energi och den arbetsamhet, som varit den nödvändiga förutsättningen för framgången.

Att här skildra affärens utvecklingshistoria skulle föra för långt. Den som emellertid avlägger ett besök i byråns nuvarande hem, affärspalatset Kardusmakaregatan 9, som Sofia Gumælius inköpte för ett tiotal år sedan, kan icke undgå att bli imponerad. I all synnerhet om man kastar en blick tillbaka på starten vid Myntgatan.

I den med fulländad affärselegans anordnade lokalen ser man rum efter rum med höga väggskåp, upptagna av smala lådor, där namnen på annonsörerna alfabetiskt ordnats. Andra rum, där skåpen fyllts med packor av tryckta kuvert till hela Sverges landsortspress. Rum för expeditionen, för räkenskapsavdelningen, för kopiering av annonsmanuskript, rum där kostnadsförslag uträknas och rum där alla Sverges tidningar genomläsas, spalt efter spalt, för kontroll av de annonser, som förmedlats genom byrån. Ett stort och invecklat maskineri! En personal på ett 30-tal personer!

Förutom annonsbyrån rymmer huset vid Karduanmakaregatan ännu en an-

nan skapelse av Sofia Gumælius, firman Gumælius & komp., tryckeriagentur och pappersaffär.

Sofia Gumælius' livsgärning är avslutad. Vi behöva kvinnor, vilka liksom hon bryta sig en egen väg — i stället för att göra ett lindrigt skattat arbete i andras tjänst. Vi behöva kvinnor, som kunna och vilja bliva ledare — och mönsterarbetsgivare åt andra kvinnor!

Ännu något mer än beundran över ett stort och dugande arbete ägna vi Sofia Gumælius' minne. Vi tacka henne för den ideella vinst av aktning för kvinnligt arbete, som hon — som individ — vann åt sig. För solidaritet med andra kvinnor i ord och handling.

A. K.

Lärarelönenämndens betänkande.

Avlöningsprinciper. II.

Nämnden ansluter sig i princip till den uppfattningen, att den familjeförsörjande mannen bör få uppbära högre lön än den icke-familjeförsörjande kvinnan. Oavsett den härav förorsakade differensen i avlöning, anser nämnden emellertid, att förutsättningar icke finnas för formell likställighet mellan manliga och kvinnliga lärare. Skälen härtill äro desamma, som anförts av löneredlingskommittén:

1:o kvinnor äro befriade från avgifter till änke- och pupillkassan,

2:o kvinnor pensioneras i allmänhet

tidigare än män — bidra följaktligen under kortare tid till sin pensionering — och deras medellivslängd är större än männens.

För sin del tillägger nämnden ännu ett skäl, nämligen männens värnplikt.

Vad det först anförda skälet beträffar, är däremot intet att invända, då den härav föranledda reduktionen i kvinnornas löner icke beräknas till högre belopp än de för männen stadgade avgifterna till kassan. Betydelsen av den lägre pensionsåldern för kvinnliga befattningshavare ligger däruti, att den å ena si-

dan minskar kvinnornas avgifter till pensionskassan, å andra sidan ökar deras pensionstid, som på grund av kvinnornas längre medellivslängd i varje fall blir längre än männens.

Enligt nu gällande bestämmelser är pensionsåldern för ämneslärarinnor vid de allmänna läroverken, Högre lärarinneseminariet och folkskoleseminarium 55 år. Nämnden föreslår, att pensionsåldern för ifrågavarande kategorier höjes till 60 år, samma ålder, som enligt den civila pensionslagen är stadgad för kvinnliga tjänst innehavare i allmänhet.

Nämnden anför, att tillräcklig erfarenhet saknas för att man skulle kunna med bestämdhet avgöra, huruvida kvinnor kunna hålla ut lika många år som män, och anser därför rådligast att icke höja kvinnornas pensionsålder mer än till 60 år.

Några tillräckligt beviskraftiga skäl för en fem år lägre pensionsålder för kvinnor än för män ha aldrig förebragts. Ingen erfarenhet har kunnat visa, att kvinnor i sådana tjänster, som enligt 1909 års grundlagsändring skola öppnas för dem, icke skulle vara arbetsföra lika länge som män.

De intellektuellt arbetande kvinnorna i vårt land ha hittills i allmänhet arbetat under ytterst ogynnsamma ekonomiska villkor. En lön, som för de flesta icke överstigit existensminimum, har tvingat mången till ett övermått av extra arbete, och under detta dagliga slit har hon burit på medvetandet att vid iråkad sjukdom stå så gott som utan existensmedel. Om en och annan under sådana förhållanden blivit utarbetad i förtid, är

ej att undra på. Det är ej arbetet i och för sig, som annat än i undantagsfall bryter en människa. Det är de dåliga och osäkra förhållanden, under vilka hon utför arbetet, som bära skulden härtill.

En ytterligare minskning i de kvinnliga lärarnas löner föranledes som ovan sagts därav, att värnpliktsåret enligt nämndens förslag räknas männen till godo såsom ett tjänstår. Förslag i samma riktning ha förut från flera håll framlagts, och då männens befordran påtagligen fördröjes genom värnplikten, kan det ju anses skäligt, att hänsyn tages till detta förhållande. Men då fordrar också rättvisan, att kronvraken icke få åtnjuta den förmån, som tillkommer dem, som verkligen gjort värnplikt.

Nämnden är som sagt i princip anhängare av ett lönesystem med särskilda lönetillägg åt familjeförsörjare men sviker principen, när det gäller att tillämpa den, eller, rättare sagt, tillämpar den eller sviker den alltefter som man finner det lämpligt med hänsyn bl. a. till det mottagande, som respektive lärarkategorier kunna väntas bereda den.

Nämnden föreslår sålunda, att den nya löneprincipen tillämpas på kommunalt anställda lärare, men icke på de statsanställda. Såsom skäl för detta sitt förslag anför nämnden folkskollärarkårens storlek, som av statsfinansiella skäl omöjliggör en tillfredsställande lösning av kårens lönefråga på annat sätt än genom särskilda lönetillägg åt familjeförsörjare, till vilken grupp hänföres ordinarie manlig befattningshavare samt ordinarie kvinnlig befattningshavare, vars man är död, under förutsätt-

ning att befattningshavaren har eget äkta barn, som är ogift och icke uppnått 21 års ålder.

Här gick det icke för sig att draga strecket mellan familjeförsörjare och icke-familjeförsörjare efter kön, ty hade man räknat alla icke-familjeförsörjande lärare till familjeförsörjarna, hade detta kommit att kosta det allmänna nära 1 miljon kr. om året.

Det är alls icke fråga om rättvisa åt kvinnorna, det är de statsfinansiella skälen, som tala, och dessutom behöver man ju inte befara någon större opposition mot en löne reglering, som "förordats av det övervägande flertalet befattningshavare inom de kårer frågan gäller".

Nämnden erkänner, att de principiella skäl, som tala för den nya löneprincipens tillämpning på folk- och småskollärarkåren, ha sin giltighet även då frågan gäller reglering av lönerna för läroverkslärarna och med dem jämställda lärare. De faktiska förhållandena gestalta sig emellertid här annorlunda. De statsanställda lärarnas jämförelsevis ringa antal gör, säger nämnden, att den nya löneprincipens tillämpning på denna kår icke har den statsfinansiella betydelse som folk- och småskollärarkårens löne reglering. Nämnden befarar dessutom, att den skulle komma att återverka på andra statstjänstemäns löneförhållanden. "En för lärarkårerna vid de allmänna läroverken och seminarierna genomförd löne reglering, byggd på den nya löneprincipen, skulle icke bliva inledningen till en period av lugn och ro utan till omfattande och invecklade lönerörelser. Om den nya löneprincipen skall tilläm-

pas vid reglering av lönen för statstjänstemän, torde den böra införas på en gång utefter hela linjen."

De skäl, som dikterat nämndens förslag i fråga om statsanställda lärare, förefalla icke synnerligen hållbara. De statsfinansiella skälens betydelse får naturligtvis icke underskattas. Varje ny löne reglering ställer ökade krav på statens kassa. Det gäller därför att åstadkomma en löne reglering, som utan alltför stora kostnader för staten gör det bästa möjliga för statens tjänare, en synpunkt, som tydligen varit avgörande för nämndens förslag i fråga om de kommunalt anställda lärarnas löne reglering. Varje besparing, som kan göras utan att rättvisans fordringar åsidosättas, bör göras.

Men hur gör nämnden i fråga om de statsanställda lärarna? Jo, den låter även icke-familjeförsörjande män bli delaktiga av den del av avlöningen, som nämnden kallar "bidrag till familjeförsörjning" och som med nämndens sätt att räkna för en läroverksadjunkt i genomsnitt uppgår till 313 kr. pr år och för en lektor till 406 kr.

Höstterminen 1912 uppgick antalet icke-familjeförsörjande ordinarie statsanställda manliga lärare till 700. Om dessa hänfördes till samma kategori som de 155 kvinnliga lärarna — bland vilka 1 änka med barn under 21 år —, vilka utan åtskillnad betraktas såsom icke-familjeförsörjare, skulle staten på nyssnämnda antal manliga lärare årligen inbespara omkring 200,000 kr., en ingalunda obetydlig summa, som kunde komma ändamål till godo, vilka staten icke ansett sig ha råd att understödja.

Mot nämndens förslag i denna punkt reserverar sig seminarieadjunkten Anna Sörensen, vars uttalande jag delvis vill citera:

“Vid avgivande av förslag rörande lärarelönenämndens tillsättning har statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet anfört, att vid en förestående reglering av läroverkslärarnas och folkskollärarnas m. fl. löner spörsmålet om förhållandet mellan de manliga och de kvinnliga tjänstnehavare rättvisligen tillkommande avlöningsförmånerna måste komma under allvarligt övervägande. Rättvisligen avvägt kan emellertid, såsom ofta framhållits i diskussionen om denna sak, ett förslag icke anses vara, som drager gränsen mellan familjeförsörjare och icke-familjeförsörjare så, att den sammanfaller med gränslinjen mellan könen. Då nämnden med avseende på de statsanställda lärarna icke ansett sig kunna på ett rationellt sätt tillämpa principen om högre avlöning åt familjeförsörjare, hade den enligt min mening bort lämna familjeförsörjningsfaktorn ur räkningen. — — — Från statsfinansiell synpunkt spelar det föreslagna avdraget på kvinnornas lön en liten roll jämfört med ett motsvarande avdrag å icke-familjeförsörjande mäns. — — — Kan nämnden betrakta 700 icke-familjeförsörjande män såsom “obefintliga”, borde den också kunna bortse från 154 icke-familjeförsörjande kvinnor“. Reservanten slutar med att säga, att nämnden bort föreslå, att de statsanställda kvinnliga lärarnas avlöningsförmåner avvägas så, att deras effektiva avlöning så nära som möjligt kommer att närma sig den effektiva

avlöningen för manlig lärare med de av nämnden föreslagna avlöningsförmånerna.

Att den nya löneprincipens eventuella tillämpning på statsanställda lärare skulle draga med sig konsekvenser beträffande andra kategoriers lönefrågor är väl ganska säkert. Men dessa konsekvenser borde icke avskräckt nämnden från att vara konsekvent i tillämpningen av sina egna principer utan snarare tvärtom.

Är principen icke rättvis, bör den icke tillämpas på någon kår, icke ens om de statsfinansiella skälen äro aldrig så starka. Motsvarar den de fordringar, som böra ställas på ett så vitt möjligt rättvist lönesystem, är det både från statens och befattningshavarnas synpunkt sett önskligt, att den så snart sig göra låter blir införd utefter hela linjen, och början måste då helt naturligt göras med den kår, vars lönefråga för ögonblicket är aktuell.

Vad de föreslagna lönebeloppen beträffar så ställa sig dessa på följande sätt:

Allmänna läroverken.

Rektor vid samskola:	Begynnelse- avlöning	Ålders- tillägg	Slut- avlöning
manlig -----	5,700	1 à 500	6,200
kvinnlig -----	4,400	1 à 500	4,900
Lektor:			
manlig -----	4,900	3 à 500	6,400
kvinnlig -----	4,100	3 à 400	5,300
Adjunkt:*			
manlig -----	3,700	4 à 500	5,700
kvinnlig -----	3,200	3 à 400	4,400
Ämneslärarinna	2,400	3 à 400	3,600
E. o. ämneslärare m. full kompetens:			
manlig -----	—	—	2,700
kvinnlig -----	—	—	2,500

* Enligt nämndens förslag “andre lektor“.

E. o. ämneslärare u. full kompetens:			
manlig -----	—	—	2,300
kvinnlig -----	—	—	2,100
E. o. ämneslärare	—	—	2.100

För ordinarie ämneslärarinna, som förordnas till första lärarinna, förordar nämnden ett särskilt arvode å 300 kronor för år.

Statens högre lärarinneseminarium.

För rektor och lektorer vid Högre lärarinneseminarier föreslår nämnden samma avlöningsbelopp som för motsvarande befattningshavare vid högre allmänt läroverk. Nämnden har dock med hänsyn till den uppgift, som åligger seminariet, ansett, att rektor och lektorer utöver denna avlöning böra tillerkännas ett särskilt arvode å 500 kronor per år.

För manlig rektor föreslår nämnden en hyresersättning av 2,300 kronor, för kvinnlig rektor å 1,500 kronor. För ordinarie ämneslärarinna föreslår nämnden, att avlöningen bestämmes till 2,800 kronor i 1:a, 3,200 kronor i 2:a, 3,600 i 3:e och 4,000 kronor i 4:e lönegraden, biträdande föreståndarinna skulle därjämte åtnjuta fri bostad eller hyresersättning till ett belopp av 1,000 kronor för år.

Statens folkskoleseminarier.

Med hänvisning till folkskoleseminariernas viktiga uppgift har nämnden föreslagit, att ämneslärartjänsterna vid seminarierna skola förvandlas till lektorat och att dessas innehavare må åtnjuta samma löneförmåner som lektorerna vid

de allmänna läroverken. Nämnden, som anser, att det säkraste sättet att förvärva åt seminarierna lärare som fullt motsvara de anspråk, som numera måste ställas på dem, är att göra lärartjänsterna i ekonomiskt avseende så förmånliga, att de bliva tillräckligt eftersökta, föreslår ingen skärpning av de nu för manliga adjunkter stadgade kompetensvillkoren.

För de kvinnliga ämneslärarna föreslår nämnden samma kompetensvillkor som för de manliga, nämligen adjunkt-kompetens, vilket sålunda innebär en skärpning, i det avgångsexamen från Högre lärarinneseminarier icke längre skulle medföra behörighet till ämneslärartjänst vid folkskoleseminarium. För lektorerna vid folkskoleseminarier föreslår nämnden samma avlöningsbelopp som för lektorer vid allmänna läroverk.

En jämförelse mellan de föreslagna och de för statsanställda lärare nu gällande avlöningsbeloppen visar en avsevärd förbättring.

De för kvinnliga lärare föreslagna lönebeloppen äro i och för sig sådana, att de komma att bereda ifrågavarande kvinnliga befattningshavare en helt annan och bättre ekonomisk ställning än som förut stått dem till buds. Men detta hindrar icke, att kvinnorna icke kunna ge sitt erkännande åt ett lönesystem, som under sken av att gynna familjeförsörjaren ger högre lön åt alla män, vare sig de äro familjeförsörjare eller icke, lägre lön åt alla kvinnor, även om de äro familjeförsörjare.

ADELE PHILIPSON.

Glimtar utifrån.

En kulturarbetare. Mag. art. Ida Falbe-Hansen erhöll nyårsdagen danska förtjänstmedaljen i guld som tecken på uppskattning av hennes långa och ypperliga verksamhet som pedagog och filologisk författare. Hos oss är Ida Falbe-Hansen väl känd genom besök och föredrag samt som kännare och tolk av svensk litteratur. På hennes meritlista stå en svensk-dansk ordbok (1912) och översättningar av Selma Lagerlöfs böcker alltifrån Gösta Berlings saga. På åttitalet tog hon del i kvinnorörelsens grovarbete och startade tidningen "Kvinden og Samfundet", som nu tacksamt hyllar henne i begynnelsen av sin trettioförsta årgång.

Krigsläkare. "Die Frauenbewegung" (15 jan.) meddelar, att Tyskland har fått sin första kvinnliga militärlasarettsläkare i fru dr Elisabet Reinicke. Hon har sanitetsofficers rang och bär motsvarande uniform och gradbeteckning, varmed följer rätt till vederbörliga militära hedersbetygelser.

Så sjangtligt och stramt infogade i krigsapparaten tyckas inga andra nationers kvinnliga läkare ha lyckats bli. Men det har icke hindrat dem att rycka ut. I Ryssland användas de av Röda korset på samma villkor som de manliga kollegerna. I England däremot har varken arméförvaltningen eller Röda korset vetat något bruk för dem, vilket emellertid betyder föga för ett folk så vant att reda sig utan myndigheterna och gärna i opposition mot dem. Fördenskull ha engelska läkare med sköterskor, hospitalsinrättningar, motorambulansvagnar och all möjlig komfort tågat ut till Frankrike, Belgien och Serbien för att erbjuda sina tjänster, vilka på dessa nödställda håll utan krumbukter accepterats. Så har dr Louisa Anderson i det parisiska hotell Claridge inrett ett lasarett med hundra bäddar (och ibland ännu flera patienter), vilket entusiastiskt skildras i *La Française*, och den skottiska rösträttsföreningens belgiska hospital har etablerat sig i ett härligt gammalt klost erslott, Abbaye de Royaumont, vars måleriska ålderdomscharm de till sin egen ledsnad — ty dessa spänstiga medicinare hade humör att njuta klärobskyrer

— måste börja med att tillfoga avbräck genom införande av elektrisk belysning och vattenledning. Den serbiska kontingenten, som på långa krokvägar måste uppsöka sin krigsskådeplats, har sannolikt fått det mindre pittoreskt och bekvämt. Det är inte dåliga presenter i penningvärde och mänskskraft som brittiska kvinnor förära sin stats allierade.

Krigets galanteri. Vad vi gärna en gång i framtiden skulle vilja se — utom fred — vore en förlustlista över de kvinnor, som gått åt i detta krig. Men vem bryr sig om att räkna sådana? Det är inte meningen att särskilt begråta dem, ty under förhållanden som dessa blir man flott och ser inte på några tusen liv mer eller mindre, men det är synd att inte göra det mesta möjliga av ett så utomordentligt tillfälle att i grund och botten studera krigets väsen.

Med statistiken må det nu gå hur som helst: våra insamlade iakttagelser fastslå, att i krig äro kvinnor utsatta för alldeles samma faror och lidanden som män med frändrag av tvånget att döda men med tillägg av ett kval, det hemskaste av alla, som är deras könsprivilegium. Historieböckerna från alla tider ha ju berättat oss det, i förbigående, utan tonvikt; allmänheten drog aldrig några slutsatser. Krigsinstitutionens barska advokater uppehålla obesvärat fiktionen om kvinnornas angenäma läställning i örlogsstor-mar. Den dossier, som nu hopar sig, kommer kanske att vålla dem något ögonblicks bryderi, innan de lyckas finna en ny position.

Icke få kvinnor höra vi talas om, som frivilligt pålägga sig plikten att riskera soldatdöden och stundom finna den eller såras och stympas, och de skulle vara flera, om tillfällen gäves. Här äro främst att nämna de sjuksköterskor, som våga sig fram i tätaste projektilregnet för att förbinda och skaffa undan sårade. För slika bragder ha nyss tre tyska kvinnor dekorerats med järnkorset. Om de franska berättas i arméns dagorder oupphörligt liknande drag, och nunnor råka i den egendomliga situationen att bli hederslegionsriddare. Man kan tryggt anta, att sådant förekommer på alla krigsteatrar. Det rapporteras vidare om unga telegrafister, som krigsusade av bomber stannat på sin post, sedan hela ortens befolkning flytt, för att uppe-

hålla kommunikationen. Slutligen måste man påminna sig de kvinnliga soldaterna. Kanske förekomma de i alla arméer mer eller mindre incognito enligt gammalt bruk, men i Ryssland och Österrike tjänstgöra de öppet. En sjutton-årig ryska förvärvade S:t Georgskorset på slagfältet, en sibirisk upptäcktsresande fru Koudashev tillhör ett kavalleriregemente, en aeronautisk furstinna har tagit plats i luftarmén, o. s. v. Polska legionen (på Österrikes sida) räknar enligt uppgift i "Neues Frauenleben" 15 dec. 35 kvinnor och i Wientidningarnas spalter lysa andra "hjalteflickor" och dito fruar.

Med all vördnad för dessa kvinnors fördoms- och dödsföraktande mod, vilket de använda efter sin bästa övertygelse, kunna vi lika litet som "Neues Frauenleben" känna någon glädje över dem. Vore de en nymodig företeelse, skulle vi bli djupt bekymrade, men lyckligtvis känna vi igen dem som sena ättlingar (och kanske de sista) av en gammal släkt, vars traditioner förtjäna att äras men icke duga att leva och dö på.

Europeisk konsert. I Jus Suffragii för januari biktar den utsökta engelska essayisten Vernon Lee (Violet Paget) en andaktsstund av sållsam art.

Hon hörde Bachs juloratorium i en engelsk

kyrka, och därför att hon är poet och kännare av Tyskland hörde hon samtidigt samma mäktiga och ljuva toner i Leipzigs Thomaskyrka, i hundratals tempel bortom havet, på andra sidan "den bottenlösa oceanen av hat och fasa." Och hon såg auditoriet därborta, alldeles likt det hon med lekamliga ögon skådade omkring sig: kvinnor av alla åldrar, gamla män, en och annan ung soldat, firande sin kanske sista jul. Och den odödliga Leipzigorganisten spelade bortifrån ett fjärran sekel tröst åt landsmän och fiender, ackompanjerade med "sina kosmiska tordön och sin herdeflöjt" engelska som tyska bönesuckar. "Aldrig ha vi och de varit varandra närmare än i denna stund, då krigets väldiga järnråd har så fullkomligt avstängt oss från varandra."

Det skall vara en diktare och en kvinna som förnimmer kriget så: som "our common calamity." Samma bördor, samma längtan, samma jul och samma musik — vad är då fiendskapen för en vidrig och barock mardröm?

Hur har Vernon Lees sköna, orgelbrusande prosahymn kommit att hamna i den sakliga och diskuterande Jus Suffragii? Vi ha aldrig förr sett författarinnans namn i samband med rösträttsrörelsen. Det troliga är, att ingen annan i England publicerad tidning skulle kunnat framlägga ett sådant fridsrop från en högre värld.

Christina Rossetti.

Somliga människor — dock få — är det förunnat att förmå resa sitt liv och sitt verk i en gjutning till ett monument, vilket i minnet avtecknar sig mot horisonten i en hel skarp och karakteristisk kontur, vars linje man, var man får syn på den, genast igenkänner.

Men hur mycket tyst hjältemodigt tålmod, hur mycken seg outtröttlig vilja, hur många ordlösa lidanden och förtegnade uppoffringar, som behövas för detta målmedvetna uppbyggande av ett

värdigt tempel för sin ande, denna aldrig slappnande vaksamhet på att anden må vara värdig templet — därom tiger det sköna och stora resultatet — tiger arbetet stolt och stilla, sedan arbetaren stolt och stilla gått bort i döden.

Och icke heller höves det betraktaren att mycket orda, sucka eller beklaga. Verkets mästare, elfenbenstornets byggare, föddes med en plan, en strävan i sin själ. Märkt av den från ungdomen till möda och enslighet, gick han rastlöst

sin väg fram i den tåliga förvisningen, att det icke är de lidanden människorna lida eller ens de synder de i fåvitsko synda utan det arbete de utföra till den guds ära, vilken bor i deras bröst, som har betydelse utöver stunden.

Den guden har nog många namn — men dess väsen är ett — Höghet, Godhet, allt som kan nämnas inför evigheten, under stjärnorna.

Ett sådant liv — ansikte mot ansikte med Gud — ett sådant verk, en sådan gestalt var den kvinnas, vars namn synes här ovan — Christina Georgina Rossetti, syster till den berömde preraphaelitiska målarpoeten Dante Gabriel Rossetti och själv en av sin tids och sitt lands främsta skaldinnor — vid sidan av Elizabeth Barrett Browning säkert en av Englands under alla tider främsta kvinnliga poeter. På hennes broders tavlor, på dukar av Madox Brown och Holman Hunt kan man här och där återfinna hennes bleka ansikte med dess kaméskarpa romarinne- drag och tunga stilla glödande svarta ögon — ett ansikte av en mystiker, en visionär, av syner sorgsen nunna — ett ansikte, som genom dessa målare så småningom blev den preraphaelitiska skolans prototyp för i sig själv försjunken, förändligad, sorgsen och förstrött drömmande kvinnskönhet — blev Elaines ansikte speglat i Lancelots sköld, blev den bleka tiggarflickan på tavlan "King Cophetua and the Beggarmaid", blev hundratals andra legend-prinsessor och sällsamma drömjungfrur.

Och sådan som hon synes på tavlor, sådan gick denna kvinna genom tillvaron — innesluten i sina syner och

drömmar, stilla glödande i grubbel, sakta förtärande sig själv med sin andes glöd. Allt i hennes — till det yttre så händelsefattiga och enformiga — till det inre så stormande djupa och glödande liv samlades i hennes enande hand till ett — gudsfruktan.

Till Guds ära sjöng hon redan som ett litet barn, från sina tidigaste år umgicks hon med helgon och feer om vart annat och skrev på vers ned vad de sade henne. Det man vet om hennes barndom i det hem hennes landsflyktige fader, den italienske patrioten och vetenskapsmannen Gabriele Rossetti, tillsammans med sin hustru, den sköna, av dottern Christina så innerligt älskade Frances Polidori, bildat i London kommer en att tänka på ett litet katolskt jungfruhelgons barndom, sådan den sedan beskrives i legenderna. Liten, mörkhårig, med redan allt för stora ögon, liksom tunga av mörker, tyst, aldrig uppsluppen, blott stilla leende, satt hon i ett hörn och drömde. För klen att gå i skolan fick hon huvudparten av sin uppfostran från sin moder — en uppfostran mest ur sagor och legender. Redan tolvårig började hon dikta, och sjuntonårig såg hon sin första poesi på tryck, då hennes onkel henne ovetande utgav en samling av hennes "Verses". Tre år därefter var det som hennes broder tillsammans med Millais och några andra preraphaelitiska bröder grundade den kortlivade men intressanta tidskriften "The Germ", vilken efter fyra nummer dog en stilla död i all tysthet. Ty tidens kritik ignorerade komplett dess tillvaro — detta fastän Dante Gabriel Rossetti i den publice-

rade sin sedermera så berömda "The blessed Damozel" och hans syster mycket av sin vackraste lyrik — under signaturen Ellen Alleyn likvisst. Ty med karakteristisk ödmjukhet och drömmande självtillräcklighet på en gång frågade hon föga efter yttre berömmelser — kommen till dylik klokskap vid så unga år kanske mest tack vare sitt kön. Ty konstidkande kvinnor, vana vid att underskattas och skjutas i skuggan, tvungna att i sin isolation skapa sig en egen värld i sitt hjärta, ett eget forum i sitt samvete, mäktade ofta mer av värdigt tålmod och lugn självförglömmelse för verkets skull än deras manliga yrkeskamrater med deras beundrande vänner, deras personliga ärelystnad och koterikritik.

Hur som helst dröjde det i alla fall till 1862, innan hon lät förmå sig att under sitt eget namn publicera den diktsamling, "The Goblin Market and other Poems", vilken med ens gav henne en särställning bland tidens skapande andar. En sällsam och lysande skara, denna, sammansatt av gestalter sådana som den orientaliskt late och drömmande Fitz-Gerald, vilken i en österlänningss fatalistiska hjärta närde en våghalsig sjömans djärva överdåd — han, som började sin bana som en tilljublad förmedlare av orientalisk poesi till ett tacksamt västerland och glad och nöjd slutade som delägare i ett sillfångstfartyg — gestalter sådana som den entusiastiske riddersmannen William Morris, en socialistisk don Quijote, med sitt brinnande aristokrathjärta fyllt av fantastisk kärlek för "Folket", sådant som han såg det — en tapper skara

knektar, villigt följande sin ridderlige ledare — likaväl som gestalter sådana som den visionäre, glödande sensuelle drömmaren Rossetti, den enkle kristne arbetaren Holman Hunt, den bleke gentlemannen Burne Jones och sist mellan dem alla "the saintly Christina".

Alla ha de blivit kallade preraphaeliter och med rätta, ty alla vände de sig från det samtida Englands av den begynnande industrialismen smutsade brunnar och sökte inspiration för sina strävanden i "de mörka tidernas" dunkelt strålande skattkammare — Morris i de franska riddarsagorna, ur vilka han tog sina fantastiska sociala ideal, Rossetti i den toskanska målarkonstens paradisträdgård, Christina i den engelska gotikens mystiska ande. Alla voro de i sina hjärtan medeltida, men icke så att de blevo asketer, nej, utan med medeltidsvarelsens hela, rent barnsliga, oskyldigt brutala, stolta och friska behov av skönhet, styrka, glans — medeltidsvarelser med armarna sträckta mot renässansens ljus, men med ögon som glödde av de gamla tidernas djupa innerlighet. Sådana avtecknade de sig i enkla, skarpt lysande konturer, i sällsam brokig och strålande livsföring mot det samtida Englands gråa yta — likt de underliga guldglänsande figurerna på en bleknad bonad.

Till och med den stilla, vita Christina lade genom hela sitt liv i dagen en aldrig släckt passion för skönhet. Likt ett medeltidshelgon med en glödande, levande, nästan sensuell tillfredställelse — så ha några träffande ord av en samtida fallit — njöt hon sin religion — den anglikanska kyrkans, vilken i

mångt och mycket närmar sig den kataliska. Enslig och världsfrånvärd likt en nunna, vände hon sig dock aldrig från livet. Läs t. ex. den vackra dikt "A Birthday", vilken börjar med orden: "My heart is like a singing bird", och lyssna till slutraderna:

Raise me a dais of silk and down;
Hang it with vair and purple dyes;
Carve it in doves and pomegranates,
And peacocks with a hundred eyes;
Work it in gold and silver grapes,
In leaves and silver fleurs-de-lys;
Because the birthday of my life
Is come, my love is come to me.

— hur de sjunga av lust och glädje över alla de sköna ting de beskriva — det guld och de rosor, den marmor och purpur hon i sin diktning alltid slösar med — och först och sist även kärleken — den stora, härliga, hemlighetsfulla kärlek hon tyst förlorat men vars minnes glans hon aldrig upphörde att besjunga. Ty denna kvinna hörde till de starka, som i allt, till och med i döds-sorgen, älska skönheten och ända in i det djupaste helvetet jaga harmonien — en sinnesriktning, som är motsatsen till estetiserande diletterantism och kan miss-tagas för sådan blott av människor, vilkas tankar aldrig gå utom slagordens form och som taga Epikuros för en veklign filosof. För Christina var kärleken till det sköna, till "the pure Art", vapen och rustning i striden för att nå fram till plastisk ro, ren stillhet, kuvad ro i sitt liv och sitt verk — var ett medel till självövertvinnelse i sköndhet.

Och mycket fanns för henne att övervinna — sjukdom, dysterhet, lidande av alla slag. Knappt hade hon hunnit

göra sig hemmastadd i det ljusare och friare liv året för "The Goblin Market", inledde — en tid under vilken hon började knyta förbindelser med själsbesläktade konstnärskretsar och gjorde sin första och sista resa till sitt faderland Italien, en pilgrimsfärd av djup och kärleksfull rörelse — en tid under vilken hon utgav sin nästa bok "The Prince's Progress" — förrän allt detta — hela hennes nya tillvaro — plötsligt bröts av en farlig sjukdom, som i lång tid höll henne böjd mot gravens brädd och från vars följder hon aldrig fullt återhämtade sig. Ty efter två års oavbruten dödsfara återvände hon visserligen till livet, men till sitt gamla liv i ensligheten, innan hennes vänner lockat henne till ett tveksamt steg ut bland människorna. Det var som om hon bland skuggorna sett sitt ödes rätta ansikte, som om hon där kommit till tålig och stilla insikt om att glädje och ljus icke voro för henne — att Gud givit henne sorg, lidanden och mörker att därav skapa vällyd till hans ära.

Hädanefter uppenbarar hon sig för människorna blott i sin dikts skepnad — på detta sätt döljande sin egen sorgsna gestalt bakom sina segrar. Sådan skymtar man henne i dikten "A Soul" — sådan vill man alltid tänka sig henne:

She stands as pale as Parian statues stand;
Like Cleopatra when she turned at bay,
And felt her strength above the Roman sway,
And felt the asp's writhing in her hand.
Her face is steadfast toward the shadowy land,
For dim beyond it looms the land of day:
Her feet are steadfast, all the arduous way
That foot-track doth not waver on the sand.
She stands there like a beacon through the night,
A pale clear beacon where the storm-drift is —

She stands alone, a wonder deathly-white:
 She stands there patient nerved with inner might,
 Indomitable in her feebleness,
 Her face and will athirst against the light.

Nu blott några ord om det yttre runt denna staty med ett hjärta av tårar och eld snyftande ut blott i diktens förklaring — i dikter sådana som den bristande sköna "Echo", med dess slut likt en vibrerande flämtning:

Yet come to me in dreams, that I may live
 My very life again though cold in death:
 Come back to me in dreams, that I may give
 Pulse for pulse, breath for breath:
 Speak low, lean low,
 As long ago, my love, how long ago.

Hon var ensam.

1874 hade hon grundat sig ett eget hem i London tillsammans med sin älskade moder, vilken dock snart dog och lämnade henne kvar — en med tiden allt hemlighetsfullare och sällsamare eremit, som under sin levnads sista tjugo år knappast någonsin lämnade sin bostad annat än för att besöka gudstjänsten i den närbelägna anglikanska kyrka hon tillhörde.

Hennes minne blev snart likt minnet av en död — men en vilkens andliga tillvaro befästes allt mer genom hennes för varje år till allt vidare kretsar, allt flera hjärtan trängande diktning.

1871 utgav hon sina poem för barn: "Sing Song" — 1874: "Annus Domini". 1881 utkom en samling poem härstammande från skilda år: "A Pageant" — 1885 en ny samling, fast nu både av vers och prosa: "Time flies".

Det sista verk hon utgav — det var år 1892 — var en sällsam, i sitt dunkel skön och storslagen kommentar till Uppenbarelseboken: "The Face of the Deep".

Detta ansikte hade hon hela sitt liv igenom skådat överallt och i allt — fastän — som aposteln klagat sin och alla dödligas sorgsna lott — liksom "genom ett dunkelt glas".

Nu nalkades den stund, då hon skulle möta det ansikte mot ansikte. Två år där-efter och hon var död — hade gått till det "Dream Land" hon sjungit om så länge.

Where sunless rivers weep
 Their waves into the deep,
 She sleeps a charmèd sleep:
 Awake her not.
 Led by a single star,
 She came from very far
 To seek where shadows are
 Her pleasant lot.

She left the rosy morn,
 She left the fields of corn,
 For twilight cold and lorn
 And water springs.
 Through sleep, as through a veil,
 She sees the sky look pale,
 And hears the nightingale
 That sadly sings.

Rest, rest, a perfect rest
 Shed over brow and breast;
 Her face is toward the west,
 The purple land.
 She cannot see the grain
 Ripening on hill and plain,
 She cannot feel the rain
 Upon her hand.

Rest, rest, for evermore
 Upon a mossy shore;
 Rest, rest at the heart's core
 Till time shall cease:
 Sleep that no pain shall wake,
 Night that no morn shall break,
 Till joy shall overtake
 Her perfect peace.

Hennes sista dikt slutar med ordet frid.
 Hennes liv gör det ock.
 Hon hade segrat . . .

ANNA LENA H ELGSTRÖM.

Brevväxling.

Mening i det meningslösa.

Den måttfulla oppositionen mot min Artikel med ovanstående titel har ännu tydligare övertygat mig om att olikheten mellan den s. k. liberala och den s. k. konservativa uppfattningen av kriget ytterst vilar på olika livsåskådningar, den ena stammande från upplysningstiden. Och som alltid i dylika fall blir det också härvidlag egentligen anlagen, själsriktningen, temperamentet, som bestämma åsikterna. De båda riktningarna komplettera varandra och äro över huvud taget båda lika nödvändiga för utvecklingen som mörker och ljus, pessimism och optimism, frihet och auktoritet, självhävdelse och självupoffring. Den ena riktningen ser med Voltaire, Stuart Mill och Gladstone företrädesvis människonaturens möjligheter till fullkomning genom kultur, betraktar därför kriget som en kvarglömd rest av "mörka tidsåldrars barbari", för att tala med 1700-talet, och hoppas på en tid av tryggad fred utåt och av humanitet i rättsförhållandena inåt, då rätten icke längre skall behöva vila på tvång, vare sig i förhållande till den egna statens individer eller i förhållande till andra stater. Den andra riktningen har med Augustinus, Luther, Bismarck och Carlyle blicken företrädesvis riktad på människonaturens mörka realiteter; den tror, att "människans hjärtas uppsåt är ont alltifrån ungdomen", och den vågar därför icke hoppas på vare sig krigets eller dödsstraffets avskaffande inom en historiskt överskådlig framtid, även om man aldrig så mycket önskade, att rätten icke behövde vila på tvångsmakt, som den nu tyvärr faktiskt gör. Denna sistnämnda "mörka" åskådning är min egen, och jag säger därför "vi" om dess anhängare.

Vi förmena, att människonaturen, den

kvinnliga likaväl som den manliga, ty dem emellan råder ingen rasolikhet, i grunden är lika full av livsfientliga lidelser nu som under en barbarisk forntid och att all intelligensens förfining och all modern teknisk kultur utan religion endast på ytan kan hålla de sämre instinkterna borta. Vi kunna tro på kvinnans rösträtt som en betydande kulturfaktor till de mänskliga lidelsernas dämpande, men ändå anse det vara för tidigt att av de relativt fåtaliga kvinnosakskvinnornas internationalistiska idéer sluta sig till kvinnans möjligheter att avskaffa kriget. För övrigt — när man vet vilka invecklade faktorer av ekonomisk och folkpsykologisk art, som skapa kriget, när man vet, att det för en stat, som försvarar sig, gäller livsmöjligheterna likaväl för män som för kvinnor, fast männen ensamma ha att offra sitt blod därför — då synes mig jämförelsen mellan männen som slagskämpeinstinkternas representanter och kvinnorna som livgivandets och uppehållens stötande orättvis. Livsoffrandets allvar är för tungt och även för uppfostrande att avfärdas på detta sätt. Gällde det icke livet, skulle inte ett helt folk med självbestämmanderätt sätta livet på spel. Att vi härvid få lämna ur räkningen ett par av de kämpande folken, är självklart. För engelsmännen gäller det inte livet i samma mening som för de andra, och de ha icke heller hittills brytt sig om att våga livet så som de andra; ryssarna åter offra sig icke, utan offras.

De övriga stridande kämpa för livet och äro fullt medvetna därom; det är de självbestämmande folken själva, uti alla samhällslager och alla partier, som med hänförelse kämpa för sina staters livsbetingelser. Och varför skall inte ett folk ha rätt till självförsvar likaväl som den enskilde individen bör ha det — även med risk att nödgas taga det liv, som hotar hans eget? Varför envisas

man att i kriget uteslutande vilja se kampen mot människor; varför ser man inte likaväl kampen för människor? Synes det egoistiskt, att en krigsförande stat kämpar för sina egna individer och för sina bundsförvanter, eftersom en förkonstlad modern altruism, som förlorat blicken för begreppet "vår nästa", inte tyckes vilja se skönhet annat än i uppoffring för det främmande? Med den gamla definitionen på nästan — "alla människor, kända och okända, vänner och fiender" etc. — löper man endast fara att avtrubba kärleksbudet, så att det inte längre betyder något i praktiken. Jag själv finnes ju i det praktiska livet icke till annat än i relation till vissa grupper; jag existerar ej som "människa i allmänhet", utan i en viss familj, i en viss stad, en viss klass och ett visst land, och det är inom den gruppen jag egentligen är satt att öva kärlek. Om nu livet för mig i beröring med andra grupper, kunna plikt-kollisioner uppkomma, och jag kan som individ möjligen någon gång bli tvungen att offra min egen grupp för en främmandes skull. I den enskildes liv kan egentligen inga yttre moralbud utan endast hans samvete avgöra handlings-sättet i de största konflikterna, då man inte kan undgå att "såra eller döda" någon. Men för statens "samvete", om jag så får yttra mig, är målet endast och allenast statsmedlemmarnas välfärd, och just därför kan det för staten ingen tvekan givas, om den bör offra sina egna eller andra statsmedlemmars liv, när ettdera av dessa offer kräves. Och vilka storstater äro så lyckliga, att de i längden kunna undgå att komma i en dylik ödesdiger situation?

Vi svenskar, som lugnt suttit hopkrupna i vår spiselvrå i hundra år och sorgfälligt sökt göra oss av med allt vad utrikespolitik heter, ha ingen rättighet att tala högmodiga ord om det "vansinne", varav stormakterna plötsligt synas ha träffats. Allraminst ådagalägga

vi, som vi kanske inbilla oss, någon politisk sakkunskap genom att låta slagordet neutralitet suggerera oss till att vara lika håfulla och lika överlägsna mot alla de krigförande makterna, att i kriget se endast ett oändligt virrvarr av meningslöst slaktande. Naturligtvis gäller här som annorstädes i livet det gamla ordstävets, att det är inte ens fel, om två träta. Men om inte en Tolstojapande storstadliberalism hade gjort oss blinda för realiteter, skulle vi lätt kunna se, vilka i denna strid som ha åtminstone den större rätten på sin sida, därför att de kämpa för sitt eget självbestånd. De kunna finnas på bägge de krigande parternas sida, eftersom ett så kallat anfallskrig till den grad kan vara framtvingat av andra makter, att det i själva verket förvandlas till ett försvarskrig. Alltså två olika folk, som föra "försvarskrig" gent emot varandra? Ja, lika konstiga saker har världen sett förut, t. ex. under Napoleonskrigen.

Det är naturligtvis endast sådana, i verkliga försvarskrig inbegripna folk, på vilka min åsikt om statens tvångsmakt till fredens upprätthållande låter tillämpa sig. Ansåge jag, att alla de krigförande hade lika orätt, skulle min förra artikel ha blivit oskriven; nu finnes däremot enligt min mening tre av de stridande, som till den grad kämpa för sin existens, att vi kunna ägna dem våra sympatier och på visst sätt erkänna deras rätt, även om de bekämpa varandra.

Men inte ens på de stater, för vilka jag sålunda uttryckligen tar parti, vill jag tillämpa begreppet kristlig. En kristlig stat är enligt min mening ett lika orimligt begrepp som "ett kristligt aktiebolag" eller "en okristlig manufakturaffär" — under nuvarande förhållanden åtminstone. Det begreppet skulle förut-sätta, att ifrågavarande stat styrdes efter kristliga principer, d. v. s. att flertalet av de inom staten tongivande vore kristna i själ och hjärta, och var står en sådan stat till finnandes? Inte ens

förefintligheten av en statskyrka utgör någon garanti härför; statskyrkan är endast ett bevis på att staten i religionen erkänner ett stöd för ordningens och fridens upprätthållande. Men är detta statens egentliga syftemål, så är staten också, även om den inte kan kallas kristlig, värd bättre än att liknas vid den indiske avguden, som krossade sina tillbedjare. Snarare är då tanken på den gammal-testamentliga andan här på sin plats. Vi få endast komma ihåg, att Herren härskarornas Gud i profeternas mening — och denna är den enda vi ha att göra med, då vi tala om Gamla Testamentets anda — icke var en godtyckets gud, som efter en nyck förgjorde eller frälsade sitt folk, utan rättfärdighetens och barmhärtighetens herre, som hänsynslöst straffade sitt folks synder och rikligen frälsade de rättfärdiga.

LYDIA WAHLSTRÖM.

Fredrika-Bremer-Förbundets kassaförvaltare sedan sjutton år tillbaka, fröken Caroline Wahrolin, har från och med detta års början trätt tillbaka från sin ansvarsfulla post, som hon skött på ett sätt som gör hennes avgång till en djupt beklagad förlust för förbundet. Hennes nitiska och dugliga arbete under denna långa tid kommer alltid att bevaras i tacksamt minne.

Förbundets styrelse och byråpersonal hade vid en liten fest för fröken Wahrolin, som anordnats på förbundets lokal tisdagen den 12 januari, tillfälle att tacka henne för den tid som varit. Fru Agda Montelius tolkade därvid främst styrelsens djupa erkänsla för fröken W:s

långa och uppoffrande arbete, och i några därpå följande versifierade tal uttrycktes samma känsla i en lätt och glad form — därför icke mindre allvarligt menad.

Val inom Fredrika-Bremer-Förbundet. Vid Fredrika-Bremer-Förbundets senaste styrelsesammanträde valdes funktionärer inom styrelsen för innevarande år, varvid till ordförande omvaldes fru Agda Montelius, till vice ordförande doktor Lydia Wahlström och till sekreterare fröken Signe Laurell. Till kassaförvaltare valdes fru Lilly Hellström efter fröken C. Wahrolin, som undanbett sig återval. Vidare företogs val för förbundets skilda styrelser och kommittéer, av vilka vi vilja nämna följande: Till medlemmar av styrelsen för förbundets lanthushållningsskola å Rimforsa omvaldes de avgående medlemmarna inom större styrelsen, ingenjör N. Kleen, fröken T. Lundblad, fru E. Sederholm och landshövding E. Trolle, samt mindre styrelsens avgående medlemmar, fröken G. Adelborg, byråchefen A. Lyttkens och fröken Louise Nathorst-Böös. Styrelsen för förbundets blivande fruktodlingsskola Apelryd fick följande sammansättning: godsägaren B. Carlheim-Gyllensköld, fru Else Dahl, förvaltare H. Hansen, fröken S. Laurell, fröken S. Melander, fröken L. Nathorst-Böös och fru E. Quensel. — Till medlemmar av förbundets kommitté för lagfrågor omvaldes: redaktör G. Aldén, fru A. Hallendorff, auditör C. Juhlin-Dannfelt, fru G. af Klintberg, fru B. Nordenson, fl. d:r Alexandra Skoglund, fröken M. Staël von Holstein, fru A. Tamm och revisionssekreterare K. Södervall.

Notiser från bokvärlden.

Magnus Stenbock och Eva Oxenstierna. En brefväxling, utg. af *Carl Magnus Stenbock*. Del II. P. A. Norstedt & Söners förlag 1914.

Den nu föreliggande senare delen av Magnus Stenbocks brevväxling med sin hustru omfattar två skarpt skilda serier: breven från polska fälttåget och breven från fängelsetiden. Magnus Stenbocks största insats i vårt lands historia, den som gjort hans namn odödligt, tillhör mellantiden mellan båda, men från den finnas inga brev i behåll.

Från Polen, där Måns Bock var kung Karls högra hand och hade "mer att göra än 15 andra", ge breven ett intryck av sjudande verksamhet och liv och av ett käckt humör, som visserligen kan förmörkas av oro för både allmänna och enskilda affärer och förbittras av intriger, men dock alltid tar ut sin rätt igen. Det kulminerar i ett av de sista breven från våren 1707, då han efter en lyckad kur i Karlsbad gläder sig åt att "såsom fujelen löpa Stockholm och Rånäs, äta bär och mjölk så mycke lill ha och putta mama och passera tågälen. Tralell".

Det är en helt annan prägel över den dystra brevföljd, som tar vid ett par blad längre fram. Den börjar först då Magnus Stenbock så gott som förlorat hoppet att åter komma på fri fot, och alla breven utom det första äro skrivna från Fredrikshavns kastell, där han i två och ett fjärdedels år, tills döden befriade honom, satt instängd, avspärrad från allt umgänge, ja från friska luften. Vad detta betydde för en man med hans livliga och känsliga temperament, van vid en krigares rörliga liv, skymtar mellan raderna i breven till hans hustru, hur mycket han än för att ej skrämma

henne söker dämpa sina uttryck. Hur skulle han ej velat "såsom fujelen löpa" de få milen till Vapnö till de sina, från vilka han nu var grymmare och obehagligare skild än de tider, då milen dem emellan kunnat räknas i hundratal.

Det sympatiska intryck av Eva Oxenstierna, som brevväxlingen från de tidigare åren gav, förstärkes ytterligare genom fortsättningen. Mycket vilade på henne under det Magnus Stenbock var ute i Polen; han lade med fullt förtroende i hennes händer ej blott inköpet av en gård utan också barnens uppfostran. "Min Engell förstår dätt bättre än jag därför lemna jag allt uthij hennes egen disposition", skriver han en gång på tal om gods köpet.

Under fångenskapens olycksår voro breven från henne, när de nådde honom, vilket långt ifrån alltid var fallet, så gott som de enda ljuspunkterna. Till en början, då breven voro avsedda att gå hemliga vägar, vågar hon berätta politiska nyheter och t. o. m. tala om sina förhoppningar för hans friköpande; "allenast dij finge Stenbocken hem så agta dij aldrig hwadh dätt kåstar", citerar hon i sitt första brev. Efter flyttningen till kastelet, då de danska myndigheterna drogo försorg om brevväxlingen, bortfalla naturligtvis alla andra meddelanden än enskilda, men i hennes outröttliga försök att utan klagan för egen del bringa sin make all den tröst hon förmådde träder hennes karaktär som vackrast i dagen. Man skulle önskat att utgivaren, som man är all tack skyldig för tillgången till denna enastående samling intima dokument från vår storhetstid, medtagit allt som finns i behåll av dessa sista brev.

Sigrid Leijonhufvud.

STIPENDIUM.

Från **Fredrika-Bremer-Förbundets Allmänna Stipendiefond** utdelas ett stipendium å kronor fyrahundra (400) till kvinnlig teologie studerande med syfte att utbilda sig till kristendoms lärarinna.

Villkor för sökande är att vara, samt under två år omedelbart före ansökans insändande hava varit mantalsskriven inom *Stockholms Stad*.

Ansökningar, åtföljda av betyg styrkande kompetens, mantalsintyg, präst- och läkarebetyg, insändas inom 15 Februari 1915.

Stockholm i januari 1915.

Stipendienämnden

PRENUMERERA PÅ TIDSKRIFTEN KONST

utkommer under 1915 med 12 häften. Pris 4: 50 praktupplagan —
2: 75 vanl. upplagan.

Prenumeration mottages å Red., Blasieholmstorg 14, Stockholm, samt hos rikets alla bokhandlare.

RIKT ILLUSTRERAD.

KONST OCH KONSTHANTVERK.

A.-B. Nordiska Kompaniet.

Textilafdelningen Thyra Grafström, Stockholm.

Permanent utställning av färdiga och påbörjade arbeten samt material. Råd vid inredning av våningar m. m.

Undervisning

i Italiensk spets- och annan konstsöm.

Ständigt på lager därtill hörande material:

Svensk, Fransk och Bömisk Spetstråd. Rikhaltigt urval av Spetsmönster.

Ledig annonsplats!

Ledig annonsplats!

Ledig annonsplats!

HERTHA

Tidskrift för den svenska kvinnorörelsen, utgiven av **Fredrika-Bremer-Förbundet**.

Redaktör: **Ellen Kleman**.

Förbundsmedlemmar erhålla tidskriften till ett pris av kr. 3:50 varvid prenumeration sker direkt genom **Fredrika-Bremer-Förbundets byrå**, 48 Klarabergsgatan, Stockholm. **Icke-förbundsmedlemmar** prenumerera å närmaste postanstalt eller i bokhandel. Pris för postupplaga: $\frac{1}{4}$ år kr. 5:—; $\frac{1}{2}$ år kr. 2:75. — Lösnummer 35 öre. **Redaktion och expedition**: 48 Klarabergsgatan II, Stockholm. **Redaktionstid**: måndagar, onsdagar och fredagar kl. 1—3. Allm. T. 48 50, Riks 27 62. **Expeditionen**: kl. II—4 varje söckendag. Allm. T. 48 16, Riks 27 62.

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDETS

===== BYRÅ =====

48 KLARABERGSGATAN 48

Rikstel. 27 62. Allm. tel. 48 16. Upplysningsbyrån Allm. tel. 48 50. Öppen: 11—4. Upplysningar lämnas kostnadsfritt rörande kvinnliga arbetsområden, utbildningskurser, löneförhållanden m. m. För utredningar avgift enligt överenskommelse.

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDETS

SJUKSKÖTERSKEBYRÅ

25 TUNNELGATAN 25

Rikstelefon 68 98

Tel.-adr.: *Sköterskebyrån*,

Allm. telefon 82 11

Byrån mottager sjukbud hela dagen: pr telefon även nattetid.

Föreståndarinnan träffas säkrast $\frac{1}{2}$ 2— $\frac{1}{2}$ 4.

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDETS SJUKKASSA

för bildade självförsörjande kvinnor.

Expeditionen: *Klarabergsgatan 48 II*.

OBS.! Öppen endast tisdagar och fredagar kl. $\frac{1}{2}$ 11— $\frac{1}{2}$ 1. OBS.!

Innehåll:

Fredrika Bremers världsfredsförbund. II. Av *Ellen Kleman.*

Sofia Gumælius. Av *A. K.*

Lärarelönenämndens betänkande. Avlöningsprinciper. II. Av *Adèle Philipson.*

Glimtar utifrån.

Christina Rossetti. Av *Anna Lenah Elgström.*

Brevväxling: Mening i det meningslösa. Av *Lydia Wahlström.*

Notiser från bokvärlden.